

(Продовження. Початок у №№ 15, 16).

Інший приклад. Місто Новгородок (нині Новогрудок Гродненської області) помічене в літописі тільки під 1235 роком, хоча воно значиться разом з Дубровицею серед міст, приданих Туровській єпархії в 1005 році. Археологічні розкопки в ньому показали, що поселення справді існувало в X ст. І ці дані із солідної наукової праці "Древняя Русь: Город, замок, село" (Москва, 1985, с. 78) важливі для нас. Бо дехто з істориків сумнівається, чи не фігурують у розпорядженні Володимира Святославовича міста, що виникли набагато пізніше, і чи поширювалася влада Києва тоді в басейн Верхнього Німана?

Як бачимо, у світлі археологічних розкопок історія Новогрудка набула певності й чіткої ясності. Тому А.В. Куза написав, що в кінці X ст. з поширенням влади київських князів у Понімання там засновується військово-адміністративний центр Новогрудок, серед жителів якого були також вихідці з південноруських земель. (Там само, с. 78).

Так історія Новогрудка коригує історію Дубровиці. Треба думати, що там діяли й наші праземляки. За археологічними даними, дитинець Новогрудка займав трикутний мис розмірами 110 на 80 метрів, а загальна укріплена площа міста з опольним городом перевищувала два з половиною гектари. Крім того, на сусідньому західному узвишші розміщався відкритий посад.

Наведені розміри і структура Новогрудка співпадають з орієнтовними основними параметрами давньоруського городища в Дубровиці, де дитинець простежується археологічно протягом 300 метрів уздовж високого корінного берега Горині. Оборонні споруди тих часів не збереглися через наступні перебудови і розбудови Дубровиці.

Проте наш колега О.Л. Бруяка в інвентарному описі міста 1810 року знайшов назву Завальної вулиці, що підтверджує проходження оборонного валу приблизно поряд з вулицею Колодязною (назва походить від священного колодязя або струмка, який живив водою рів перед валом).

Спорудження такого обширного укріпленого поселення безумовно відображує дійсно міську соціально-планувальну структуру Дубровиці, що під силу тільки ресурсам держави не раніше кінця X ст. Очевидно, із врахуванням цього П.П. Толочко відніс заснування Дубровиці до X – початку XI ст., виходячи з наявних археологічних матеріалів. (Див.: Толочко П.П. Шляхи формування давньоруських міст. - Археологія. - 1998. - №1. - С.10-11).

Зрештою, 1000-літня Дубровиця і так вже є найранішим містом Рівненщини, більше того – входить в першу двадцятку історичних слов'янських міст України. (Див.: Список історичних населених місць України (міст і селищ міського типу) – Урядовий кур'єр. – 2001. – 26 липня).

Але, як не дивно, довгий проміжок часу її життєва доля була тісно сплетена з Туровським князівством, яке вітчизняні історики вважають надбанням білоруської історії і обходять при висвітленні нашого минулого. Тим корисніше буде дізнатися, як і коли терени нижнього Погориння відійшли до Туровської землі.

Володимир Святославич здійснив ряд реформ, вплив яких своєрідно позначився на майбутньому Дубровиці. Він розпочав з реформи язичництва, проголосивши Перуна верховним богом держави. В зв'язку з цим вірогідно припустити, що рані роль тогочасної Дубровиці в системі ран-

ньофеодальних "городів" зросли, оскільки традиційно священні дїброви, будучи природними храмами слов'ян, вважалися прихистком бога-громовержця. А значить, офіційна влада всіляко насаджувала культ єдиного верховного Перуна.

Тут варто спростувати точку зору на Перуна як варязького бога, штучно занесеного на Русь, через що в топонімії України відсутні географічні назви з його іменем. Походження самого теоніму Перун найчастіше науковці пов'язують із Paṅanya (одне із імен Індри – наймогутнішого бога, "володаря богів" у найдавнішій індійській міфології). Споріднені з ним хеттський Річна, грецький Гіперіон, пруський Perćunis, литовський Perkunas, польський Piorun тощо.

В основі ж кожного імені один і той самий індоєвропейський корінь perkw - "дуб". Інакше кажучи, це дуже древнє божество епохи індоєвропейської прамови-основи, з якої виділилася десь на рубежі III-II тис. до н.е. протослов'янська мова. Тому Перун – фактично Дубовик, успадкований слов'янами за незапам'ятних часів. Ось чому він так добре влаштувався в дїбровах – дуб не лише його священне дерево, а це його інша іпостась, втілення.

"Справжнє" ім'я громовика було заброньоване для вимовляння через страх перед найгіршим із божеств (його недарма зустрічаємо лише в прокльонах), і замінене "дозволеними": Дубовик, Громовик, можливо, Добробог чи Дажбог - "Даючий, Добрий бог". Подібних топонімів – хоч відбавляй. Тільки на Дубровиччині не менше десятка топонімів, як правило, назв урочищ: Дуби, Дубовик, Дубище, Дубняки, Добринь, Добрий Бір та ін.

(Далі буде).

Василь ПОПЕНКО,
Юрій МАКСИМЕНКО, краєзнавці.